

הרב גבריאל ציננער

רב ומח"ס נטעי גבריאל ב.פ.

נכרים שפינו מת מקבר לקבר בלי רשות אם יש לפתוח הקבר לבדוק אם נקבר כהלכה

איסור ניוול איכא בזה.

אבל עי' בשו"ת שב יעקב סי' ס"ד דשיטת הטור והשו"ע כל פתוח הקבר בלי פנוי מותר עיי"ש. ומה שהקשה בגשה"ח פרק כ"ו מנלן להתיר לפתוח הקבר בלי בדיקה כנראה שלא ראו שכן מפורש גם בשלחן גבוה יו"ד סקכ"ד שהוכיח כן מלשון השו"ע דדוקא לבדוקו אסור. משום צער המת כשמבלבלין עצמותיו כנז' בריש הסי' משם הכלבו שאמר שמואל למה הרגזתני אבל לפתוח הקבר לראות שיש שם מת או לא מותר לפתוח וכשמוציאינן שם מת אין מזיזין אותו ממקומו אלא תיכף סותמים אותו וכן נוהגין בבה"ק ישנת שנסתר המצבה ואין ציון בקבר כלל שפותחין שם קבר לכתחילה ואם נמצא עצם אדם סותמין ופותחין עכ"ד.

וכ"כ רעק"א תנינא סי' י"ז בתוך הדברים. ולפ"ז מ"ש לחם הפנים ראייה מדאיתא באבל רבתי שוב מעשה בתינוק וכו' אין מזיזים ממקומו. אין ראייה דהתם דצריכים לבדוק על שערות איכא ניוול. משא"כ לפתחו ולהלבישו י"ל דשרי. באופן ד"ל דוקא בגדול הורו כן. אבל לא בקטן עיי"ש.

וכ"כ שו"ת אגודת אזוב מדברי סי' כ"ו. וז"ל נשאלתי באשה שמתה ומצאו אח"כ מעפר אה"ק צרור אצל תכשיטה אם מותר לפתוח הקבר כדי לתת מעפר אה"ק לתוך הקבר. תשובה לכאורה נראה דדוקא בפניו המת או כשיזיזו בו אבר מאברי' שייך חרדת הדין דסבור שיעלוהו לגמרי אבל בפתיחת הקבר לחוד ולא יזיזו את המת ממקומו ליכא משום חרדת הדין. וכן משמע בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ק"ג דבפתיחה ליכא חרדת הדין ומשו"ה לא ערבינהו המחבר בסי' שס"ג

נשאלתי על מעשה נורא שאירע בנוא יארק באחד שקנה קרקע בשורה ד' ובטעות קברוהו בשורה ה'. ואחרי הקבורה וסתימת הגולל נתגלה להעכו"ם הקברנים שבטעות קברוהו בקרקע שאינו שלו. בלי רשות חפרו הקבר והוציאו הנפטר משורה ה' וקברוהו בשורה ד' בלי להודיע להח"ק והמשפחה. ואחר זמן נודע להמשפחה על גודל העוולה והמעל שעשו הקברנים א) שקברו בקבר שאינו שלו. ב) שלא אמרו כלום להמשפחה ולבני הח"ק רק הנכרים על עצמם חפרו קבר חדש והוציאו מקבר ראשון.

והנה בני ח"ק אין להם שום קפידא איזה מקום לקברו דשניהם המקומות הם פנוי שלא נמכר הקרקע לאדם אחר. וא"כ אין נפ"מ בזה שאין לפנותם לקבר הראשון.

אך השאלה אי מותר לפתחו לראות באמת אם נקבר שם כיון שהנכרים עשו כן שלא ברשות. ועוד אולי קברוהו באופן בזיון כגון הפוך או שאר בזיון רח"ל.

תשובה. הנה מבואר בב"י יו"ד סי' שס"ג ונפסק בשו"ע שם ס"ז אסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל אפי' אם עוררים היורשים לפתחו כדי לבדוק אם הביא ב' שערות. ומקורו מגמ"ב ב"ב דף קנ"ד ע"א.

וכתב הלבוש ס"ז הטעם לפי שהבלבול קשה למתים מפני שמתירין מיום הדין. וכ"כ שו"ת חכם צבי סי' מ"ז לדחות דברי השואל דחרדת הדין ליכא אלא כמפנהו ממקום למקום ולא כפותח ורואהו במקומו אפי' גם כפתיחה בעלמא שייך חרדת הדין. וראה בשו"ת חבלים בנעימים ח"ב סי' ע"ד שכתב דחרדת הדין ליכא בפתיחת קבר לבד אך

מדברי הר"מ פרק כ"ט דמכירה שכתב אין שומעים להם לנוולו וכ"כ מור"ם סימן רל"ה שאין מנוולים המתים ע"ש. וסיים אמנם ודאי דאסור כל שנסתם הגולל לפותחו משום חרדת ואימת הדין והמתים מתבלבלים עיי"ש. מבואר דפתיחת הקבר קיל יותר.

ונהי דלהלכה העלה בשב יעקב שם והובא בעקרי הד"ט יו"ד אות כ"ה לאסור גם בפתיחה וכ"כ בגשה"ח פכ"ו. אך לכבוד המת יש לצרפו לשאר התיירים דפתיחה לבד אין איסור.

עכ"פ אסור לפתוח הקבר אחר איזה ימים מקבורה משום ניוול המת מ"מ כתבו הפוסקים דמותו לפתוח הקבר לצורך בנוגע להיתר עגונה כמ"ש בשו"ת פנ"י ח"ב סי' נ"ג בשם התוס' יו"ט ופתי"ש סי' שס"ג בשם שו"ת כנסת יחזקאל סי' מ"ו. והובא בפת"ש יו"ד סי' שס"ג סק"ז. וכ"כ שו"ת שו"מ ח"א סי' רל"א ובספרו יוסף דעת יו"ד סי' שע"ו שכל שעושים מפני תקנת עגונה ליכא לא משם ניוול ולא משום חרדת הדין. ועוד דאנן סהדי שגם בעלה ניחא ליה שיתירו אשתו מכבלי העיגון. וכ"כ שו"ת כ"ס יו"ד סי' קע"ד שכל שיש תועלת להמת מוחל על ניוולו לכן כאן כ"ז שאין מתירין האשה להנשא אין הבנים אומרים קדיש בודאי מוחל על עלבונו עיי"ש. וכ"כ שו"ת יעקב ח"ב סי' ק"ג ושד"ח אבילות אות קל"ז שיכולים לפתוח לברוק כדי להתירה מחשש עיגון.

וכ"כ שו"ת חבלים בנעמים ח"ב סי' ע"ב וחלקו בזה על שו"ת שיכת ציון סי' ס"ד. וכ"כ נחל אשכול ה' מילה סי' ל"ו ושו"ת אמרי יושר ח"ב סי' כ"ט.

וכ"כ ערוך השלחן סי' שס"ג ס"ב כללו של דבר כל שהוא לצורך המת או לצורך מצוה או הפסד ממון לאחרים אין חשש בפתיחת הקבר לראות מה שצריך.

וכ"כ שו"ת נטעי נעמים יו"ד סי' נ"ד שהוכיח מגמ' סנהדרין דף מ"ו איבעיא להו

לאיסור פתיחת הקבר עם איסור פתיחת המת ולפ"ז י"ל נהי דאפי' כדי לבודקו אם הביא סימני גדלות אסור לפתוח הקבר מ"מ כדי לתת מעפר א"י לתוך הקבר מותר לפתוח ובאבל רבתי שהובא ברא"ש מ"ק סי' פ"ו מאחר שנסתם הגולל אינם מזיזין אותו ממקומו משמע דוקא הזזה אסורה.

נסיים והנה לפי מה דמבואר דמותר לפנות כדי לקבורו בא"י י"ל דהה"נ כדי לתת העפר לתוך הקבר שהוא ג"כ מטעם שיהי חשוב כאילו קבור בארץ ישראל. ועדיף מיניה דלא יזיזו את המת כלל וקצת יש להעיר במה דהביא הרמ"א הא דנוהגין לתת עפר אה"ק לתוך הקבר בסי' שס"ג ולכאורה מקומו ראוי לו בסי' שס"ד בדיני קבורה. ולפמ"ש י"ל שהרמ"א השמיענו כזאת דכשם שמפנין כדי לקבור אותו בא"י הה"נ דכדי לתת העפר לתוך קברו נמי מותר. ועיין שו"ת שיכת ציון ובחי' יו"ד שבשו"ת פרי צדיק לסי' שס"ג כתב דאפי' כבר נקבר מוליכין אותו לקברות אבותיו. ובנ"ד שמצאנו לה צרוק מעפר אה"ק אצל תכשיטיה ונראה שהי' מגמתה שיתנוהו תוך קברה יש לדמותו להא דמותר לפנות כדי לקבורו בקברות אבותיו משם דמינח ניחא ל' וה"נ איכא גילוי דעתא דניחא לה בהכי ופשיטא דמותר לפתוח הקבר לחוד].

ועי' בשו"ת יוסף אומץ להחיד"א סי' ל"ט וראיתי להרב מהר"ץ (שו"ת חכם צבי) סי' נ שהסכים דפתיחת הגולל אפילו אין בודקין אותו הוא חמור דלפותחו ולראות בניוולו הוא חמור והאריך בזה. ומוכח מדבריו דאף שאין נוגעים בו כלל אסור שלא לראות בניוולו. ולכאורה מסוגית בתרא דף קנ"ד ודף קנ"ה הנו' דאמר רבי עקיבא אין אתם רשאים לנוולו משמע דדוקא כשזיזין אותו לבודקו אז הם מנוולים אותו יותר. והכי מוכח ממ"ש דף קנ"ד דאמרי לקוחות זוזי שקל לינוול ולינוול. משמע דעי' הבידיקה שזיזין אותו ומשמשי' בו מתנוול יותר. ולא קפיד רבי עקיבא אלא כשהוא מתנוול יותר על ידיהם. וכן נראה

לאסור משום שום טעם. ומהאמור כיון דחזינן דמשם דבר מצוה התיירו לפתוח ולפנותו ולא חיישינן לשום דבר א"כ ה"ה והוא הטעם בנדון האמור שאירע בעו"ה נראה להקל לפתוח קברה לבדוק אחר סימנים להתיר העגונה עיי"ש.

וכ"כ באבן יעקב הל' אבילות לבעל ציץ אליעזר סי' כ"ט. דכל הויכוח שישנו בזה שם הוא רק באם מותר לפתוח את הקבר על הספק. והיינו כשלא ברור הדבר באם באמת נפל או נמצא הממון בשם. ובהוא הוא שמביא משם ספר ימי שלמה שהמחנ"א התיר לפתוח והבני דוד אסר לפתוח על הספק. אבל כשודאי נפל לשם ממון של אחרים משמע דכו"ע יודו דמותר לפתוח. ויעוין גם בספר נשמת כל חי להגר"ח פלאגי ח"א סי' ע' שנשאל בעובדא של הרוג שהרגוהו גנבים וכעבור ל' יום נתודע לקרובים שהי' תפור בבגדו ובזרועו זהובים של בע"ח והיה ספק אם הגנבים אשר המיתוהו שלטו ידן בהן או לא. והשיב דלא מלאו לבו להתיר מאחר שעברו כמה ימים דיש לחוש משם ניוול והדבר הוא ג"כ רק ספק דאעיקרא שמא הגנבים חפשו בבגדיו ולקחום עיי"ש. ומינה הא כל שהדבר בגדר ודאי וגם זאת שהשאלה היא בלפתוח מיד סמוך לקבורה באופן שאין לחוש לניוול שפיר מולדה גם הבעל נשמת כל חי דכל כה"ג מותר לפתוח משום הפסד ממון דאחרים. לכן הלין נלפענ"ד להלכה דכל שהוא משום הפסד ממון של אחרים. ומכש"כ אם הדבר גם סמוך לקבורה ושפיר מותר לפתוח הקבר ולהוציא את הממון משם עיי"ש.

וראה בשו"ת בצל החכמה ח"א סי' י"ד אות י"ח שכתב עפ"י שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ק"ג בחטוטי מתים והפשיטו את התכריכין שלהם שוב נתפשו הגנבים והודו שזה עשר שנים שהם עושים כך בביהק"ב זה גם באו איזה מתים בחלום לקרוביהם ואמרו שנחפרו. ונשאל הגאון ז"ל אם יש לפתוח קברם של כל אלו ולחזור ולקבור אותם כראוי והשיב דודאי

קבורה משום בזיונא או משום כפרה למנ"מ דאמר לא בעינא דליקבורה כו' הנה לפום החלוקה בהאיבע"י דקבורה הוא משום כפרה משמע דלכזיונא ל"ל שם כלל וקשה לפ"ז מאי קאמר ר"ע שם ב"ב קנ"ה אי אתם רשאים לנוולו כו' הא לא חיישינן כלל לבזיון וניוול וא"כ תפשוט מזה דמשום בזיון וצ"ל ולחלק דלנוולו בידים שאני דזה וודאי אסור או דיש לחלק ולומר דגם לפי החלוקה דלכזיון לא חיישינן היינו לבזיון דחי אבל לבזיון המת עצמו לנוולו חיישינן. וא"כ קשה למה ל"י לר"ע למימר אי אתם רשאים לנוולו דזה לא ברירא כ"כ אם לא ע"פ הסברא לחלק כמ"ש בפשיטות הוי ליה למימר דאי אתם רשאינן לפתוח קברו משום אימת וחרדת הדין.

ועיין בתשובת כנסת יחזקאל סי' מ"ד מובא קושיא זו בקיצור שלא העיר מסוגיא דסנהדרין הנ"ל ותירוצו שם דמיירי קודם קבורה בלתי מובן לפי משמעות הלשון שם דקאמרי קטן הי' בשעת מיתה משמע דבעת שאלתם לר"ע כבר הי' נטמן דאל"כ לא שייך לשון הי' דהא מונח עדיין לפנייהם והוה להו למימר דקטן הוא. ומה שנראה לענ"ד בישוב הקושיא זו כיון דמחטטינין אחר המת משום ענין מצוה ידעי המתים למה מחטטין אותן ול"ל אימת הדין וכמ"ש סברא זו בכנ"י שאלה מ"ג לענין אם מצוה לפנותו או לקבורת אבותיו דלא שייך אימת הדין וגם לא משום ניוול ע"ש. ה"נ בעובדא דר"ע בב"ב הי' ענין מצוה להציל העשוק דלפי טענת בני ברק שהי' קטן בשעת מיתה לא הוי מכירה כלל ושייך גוף הקרקע להם וא"כ מותר לחטט אחר המת לברר הדבר להציל הגזילה וכמו דאמרינן שם בסנהדרין דף מ"ז קבר הנמצא מותר לפנותו משום דניקבר בגזילה וכפירש"י שם. ור"ע השיב להם דאי אתם רשאינן לנוולו כלומר אתם דייקא בני משפחתו שאתם רוצים לירשו ורצונכם לנוולו להשיג ירושה זה אי אתם רשאינן ומשא"כ בהאי דסנהדרין מ"ז קבר הנמצא דמיירי בקבור בשדה אחר לא שייך

מותר לפתוח קברם וממילא לפנותם אח"כ עיי"ש. והסכים עמו בשו"ת אפרקסתא דעניא ח"ג סי' רכ"ז.

אכן מה שכתב שהיכא ודאי הופשטו כו"ע מודה דמותר לפתוח הקבר ולובשים עיי"ש. הנה בשו"ת ארבעה טורי אבן סי' ח' מפורש שאין לפתוח שום קבר משום זה להלביש המת אף אם יש אומדנות המוכיחות שהפשיטו אותו הוא ערום ומכ"ש בהאי עובדא בהגאון מהר"ג ששכחו להלביש אותו מלבוש אחד. וראיתי מהא דאיתא באבל רבנא והובא בהרי"ף סוף מ"ק כל המרבה כלים על המת עובר בכל תשחית דברי ר"מ ריב"א ואמר מנוולו רשב"ג ואמר מרבה עליו הרימה וע"ש בפירוש הר"ן ר"ג ואמר כסות היורדת עמו לשאול הוא בא עמו לעתיד לבא וכתב שם הר"ן וכל העושה תכריכים נאים למת מכירין בו שהוא מודה בתחית המתם ותבוא עליו ברכה. א"כ בודאי לכתחלה צריכין לקבר המת בתכריכים יפים כדי להורות שהוא מאמין בתחית המתים. אבל מי שנקבר כראוי ואירע מקרה בלתי טהור שהפשיטו אותו או ששכחו לו מלבוש אחד אפשר שהוא נחת למת שלא להרבות עליו הרימה כר"י בר"א בר"צ וכרשב"ג האומרים כן וכשיזכו לתחית המתים המלביש את החטה הנקברת ערומה הוא מלביש את כל המתים במלבושים יפים דהרי בלא"ה כל התכריכים המה מרקיבים ולא נשאר מהם שום דבר ובני עליה המה מועטים שישאר הגוף שלהם עם המלבושים קיים עד תחית המתים. אלא ודאי הקב"ה ברחמיו ילביש אותם כעין אותם המלבושים שנקבר בהם. וא"כ גם אותן שנפשטו ערומים כשיזכו לתחית המתים ילבישו אותם כראוי להם. וא"כ אין לנוולו שום מת הן קטן או גדול לפתוח קברו ולהלבישו. דהרי הפתיחה היא בודאי נוול למת כדאיתא בבא בתרא ומה שהוא מונח ערום אפשר שהוא נחת לו כהני תנאי דאמרי הכי ר"י ור"א בר"צ דקאמר שמנוולו ורשב"ג מותיב על דבריו שמרבה

מתים שנפשטו ערומים והונחו שלא כסדר יש לפתוח קברם להלבישם ולקברם שוב כראוי. ודוקא במתים שמתו כמו חודש ימים. אבל אלו שמתו מקודם אין לפתוח קברם כי הגנבים אינם נאמנים ודברי חלומות לא מעלין ולא מורידין עש"ה. ועי' פ"ת יו"ד סי' ס"ג סק"ה מביאו בקצרה וכתב עלה כי בשו"ת ארבעה טורי אבן חולק ופסק שאין לפתוח שום קבר. וכזה ראיתי בס' בית לחם יהודה ליו"ד שם סק"ג מעשה רב שבווילנא לא התירו לפתוח הקברים משום תכריכין רק אלו שנקברו תוך שבוע. ובק"ק קאליש לא התירו לפתוח אחר מעל"ע משום החמימה ע"ש. מבואר דכל שנקבר בלי תכריכין ראוי לפתוח את קברו להלבישו כראוי. אלא שהחמירו האחרונים משום סרחון וריחו הנודף. ואולי גם המחמירים לא החמירו רק בספק אם הופשטו אבל הופשטו ודאי גם הם מודים. ועי' ערוך השלחן סי' שס"ג ס"א שכתב וכן אם החסירו דבר הכרחי מתכריכין פותחין הקבר ומשימים שם ע"כ.

עכ"פ בני"ד דחזן מזה שנקברו ערומים בלי תכריכין כלל הרי אינם מושכבים כראוי. דהיינו מושכב על גבו ופניו למעלה כביו"ד סי' שס"ב ס"ב. גם שוכבים ממש זה ע"ג זה בלי שום הפסק. בודאי שראוי לפנות את העליונים. גם להסוכרים דמשם תכריכין בלבד אין לפנות. וממילא כיון שנפתח קברם שוב חובה להגביה גם אלה המושכבים למטה בשורה התחתונה על הקרקע ממש לשים תכריכיהם. וכיון שכבר הגביהם ממקומם שוב מותר גם לפנותם למקום אחר. ועפ"ז נראה לומר שגם בשאלת שלום הנ"ל לא כתב לאסור לפנות את העליון כשאינו נתון בארון סגור מכל צד. אלא כשנלבש עכ"פ תכריכין ומושכב כראוי. משא"כ בני"ד דחזן מזה שהם מושכבים זה ע"ג זה. הם מושכבים שלא כראוי ולגמרי בלי תכריכין. דלדעת השבו"י ודעמ"י בשביל זה בלבד מצוה לפתוח קברם. עכ"פ בהצטרף הענינים יחד נראה דלכו"ע

משמע דוקא על קברו אולי הכונה לאפוקי חוץ מד"א מקברו ומאן ספין להתיר עבור זה פתיחת הקבר.

אכן החזו"א יו"ד סי' ר"ח סק"ה חולק ע"ז וכתב ולענין לפתוח לראות אם תכריכין קיימין בפ"ת סק"ח או להלבישו מלבוש ששכחו נראין דברי האוסרין בין בגדול בין בקטן. אמנם נראות סימניו נראה דמותו דכל החיים מחלו בכך כדי שידעו יורשיהם קברם ולהתאבל עליהם ואע"ג דהשתא כשכבר מת ואין לו כאן מכירים אין לו רצון בניוול. מ"מ כיון דבחיייו היה ניחא לו למחול מחילתו קיימת עכ"ד.

א"כ כ"ש בנ"ד שהגויים קברו המת בקבר חדש בלי רשות ולא ידעינן מה עשו ועוד כדי לברר בידיעה ברורה שנפטר נקבר שם זה עצמו כבוד המת ואין לך כבוד המת גדול מזה שמותר לפותחו ולראות אם הוא באמת נקבר שם וגם אם אינו מונח בבזיון.

וכ"כ בספר ימי שלמה על הרמב"ם הל' אבל עמוד קס"ח. וז"ל נשאלתי לפום מנהגא דידן שנותנין סיד על המת לעכל הבשר וכמ"ש מור"ם ז"ל סימן שס"ג משם הרשב"א ז"ל בתשו' סימן שס"ט עי"ש אם שכחו בשעת קבורה ליתן עליו סיד אי שפיר דמי לפתוח את קברו אח"כ כדי ליתן הסיד על המת כיון שהוא לטובתו ולהנאתו וכמ"ש הט"ז ז"ל או לא.

תשובה כיוצא בדבר שאול נשאל הרב בית דוד (שאלקון) פכ"ט מהל' מכירה אי שרי לפתוח הגולל בשביל ס' ממון שנאבד ואיכא ספקא שמא בקבר נפל והביא משם הרב מחנ"א ז"ל שהתיר מתוך סוגיית ההלכה דפ' מי שמת דף קכ"ד ומה גם כי בנ"ד אין כ"כ ניוול שאינם צריכין לגלות כמו בההיא דשערות עיי"ש והרב ז"ל חלק עליו וחולק בין טענה ודאי לספק הדיכא דהוא על הספק ראוי לילך לחומרא עיי"ש ולעד"נ דבנ"ד כ"ע מודו דשרי דע"כ לא החמיר הב"ד ז"ל התם אלא היכא שהדבר סק שמא לא ימצא שם הממון

עליו את הרימה ובודאי מודים שלכתחלה צריכין משום בזיונו וגם להורות שהוא מאמין בתחית המתים אבל כשהוא כבר נקבר אין לו בזיון בזה שהוא ערום ואפשר שהוא לו לנחת ובוזה נדחו כל דברי הגאון בעל שבות יעקב ז"ל עיי"ש. אך בברכ"י סי' שס"ג ובספרו שו"ת יוסף אומץ פסק כהשבות יעקב.

וראה בשו"ת נטע שורק יו"ד סי' ק"ה. וז"ל בדבר אשר נועץ עמו שהעמידו מכבה על קבר איש ואצל הקבר סמוך לו נקבר מת אחר אשר רוצים קרוביו ג"כ להעמיד מצבה להמת וראו את הקבר הראשון עם הציון ואמרו בכרי שהחליף להמצבה מקום ממידתה בקבר המת האחר ורוצים לתקן להעמיד המצבה על מקומה כראוי ואלו אשר הציבו המצבה טוענים בדדמי ואין ברור להם הדבר. בראשון חקר כ"ת אם מותר לפתוח הקבר לבדקו. הנה היטב דבר כ"ת נ"י ואין שום ספק בדבר שאסור לנוולו אף לשי' הכת"ס סימן מ"ד דמותר לפתוח הקבר לבדקו משום עגונה הנה קאמר שם מלתא בטעמא דניחא למת בכך עבור תועלת נשמתו שיאמרו בניו קדיש אחריי. ועוד שאר ענינים שהזכיר שם שהוא לתועלת נפשו. משא"כ מצבה שהוא רק לכבודו ואף לפמ"ש שיש גם במצבה תועלת ע"פ דברי קבלה אם קבלה הוא נקבל אבל לא נסמוך להקל נגד הדין במה שלא נזכר בפוסקים ובכת"ס העלה שאצל סתם אדם המצבה לתועלתו שיתפללו החיים עליו לכפרה יע"ש בסי' קע"ח ובצדיק התועלת להחיים להתפלל על קברו בעד החיים אבל התועלת הלזו נראה ברור שאין צריך עבור זה הקמת המצבה על קברו ממש וסגי בסמוך לו בדק אמות של קברו כמו בנדי"ד שסמוכים זה אצל זה הקברים שיש עכ"פ זכרונו בין החיים להתפלל בעדו וכן בקברן של צדיק להתפלל במקום הלזה ואם יש קדושה למקום אשר צדיק מונח שם אשר התפלה שם יותר מתקבל מבשאר מקומות לדעתי כל ד' אמות שלו יתקדש אף שלשון הש"ס בונין נפש על קברו

מאמינים מעשה זו עד שיפתחו הקבר לראות האמת אם מותר לפתוח קברו. לדינא ודאי דמותר לפתחו מתרי טעמי אחד דהטעם דלא לנוול לא שייך רק אם רוב גופו ופרצוף פניו קיימין אבל אם אין גופו ופרצוף פניו קיימין לא שייך חשש דלא לנוול וגם חרדת הדין לא שייך אף דהרגלים יש כיון דרוב הגוף אינו שם. ועוד דמה דאסור לפתוח הקבר היינו רק בשביל אחרים כדי לבדקן וכדומה אבל במה דהוי לכבוד המת עצמו מותר וכמ"ש הטור ביו"ד סי' שס"ג עיי"ש. ולכך הנה לנקום נקמתו עדיף מכבודו וכמשאחז"ל גדולה נקמה שנתנה בין ב' שמות אל נקמות ה' לכך עדיף מכבודו ומותר לפתוח. ודרך הערה נ"ל עוד לומר דמה דאסור לפתוח הקבר מכח אימת הדין היינו רק לפתוח פעם ראשון אבל אם כבר נפתח פעם אחת אי"כ כבר הרגיש המת שאינו מכח חרדת הדין מותר לפתוח פעם ב' ואין בו חשש חרדת הדין רק טעם דלא לנווליה ובודאי כשאין גופו קיים לא שייך ניוול. לכך נראה דמותר לפתוח עכ"ד.

ודון מניה לנ"ד דהוי לכבודו לברר אם נקבר שם בשלימותו ועוד לנקום נקמתו להעניש את הקברנים דעשו מעשה נבלה כזאת וכדי שלא יעשו כן אם יארע כן ח"ו.

והיתר השני של הגרש"ק שכבר פתחו הקבר פעם אחת אין בו חשש חרדת הדין וה"נ כן בנ"ד כיון שנתברר שכבר פתחו הנכרים הקבר ראשון.

היתר אולי נהגו בו הגוים הקברנים שלא בהלכה

ע"י בחכ"א כלל קנ"ח סי"א דאם נודע שלא פשטו ידיו ואצבעותיו או שלא הניחו כראוי מותר לפתוח. וכ"כ שו"ת אגודת אוזב מדברי סי' כ"ו. והנה לענין היכא שלא קברו המת כראוי וע"י כן תולין מיתת שאר ב"א ר"ל יש ללמוד מדברי הס' חסידים סי' תנ"א דאפי' על הספק מותר לפתוח ולחפש אולי לא נקבר המת כראוי ומכ"ש כשברור שלא נקבר כראוי ועיין בס' חכמת אדם כלל קנ"ח סעיף י"א

ההוא ומספקא לא שרינן ליה לפתוח דספק איסורא לחומרא אבל בכגון נ"ד דהוי התועלת ודאי וקרובה לבא שמתעכל הבשר מהר ועביר נייח רוחא למת טובא ככי הא ודאי יודה הז"ל דשפיר דמי לפתח הקבר כדי ליתן עליו הסיד.

ועוד נראה לחלק ולמימר דהתם ליכא שום הנאה למת בבקשת הממון בקברו ולכך לא שרינן על הספק. משא"כ הך דנתנית הסיד דהוי כל ההנאה של מת פשיטא דאפי' על הספק שרי לפתוח הקבר לענין זה וסמוכות מצאתי להדין חילוקא ממ"ש הרב שבות יעקב ז"ל הבי"ד מרן חיד"א ז"ל בברכ"י סימן שס"ג על מעשה שאירע שחפרו המתים והפשיטום והתירו לפתוח הקברים מהמתים שנקברו בקרוב לראות אם הם ערומים ולהלבישם וכו' עיי"ש ובמכ"ש מהך פסקא נפקא לן שריותא להך דנ"ד וכמובן. ואין נסתר מחמתו מ"ש הרב פתחי תשובה ז"ל שם סק"ד משם הגאון בספר הר אבל כי הוא אסר לפתוח הקבר כדי ליתן עליו סיד שכן נשאל מחכם אחד אי שרי ליתן סיד תוך הקבר כדי שיתעכל הבשר מהר והשיב אף דשרי מן הדין כמ"ש הרמ"א. מ"מ אין לעשות התבוננות נגד פעולותיו יתברך וכו' עיי"ש הרי מבואר דעת עליון להחמיר. מ"מ נלע"ד דאין זה סותר למ"ש. דהרב ז"ל מפפק ומחמיר בעיקר הדבר דאין נכון לעשות כן להתחכם נגד פעולותיו ית' וכ"כ הרדב"ז ז"ל ח"ב סימן תפ"ד וסיים שם ועל כיוצא בזה אני אומר תמים תהיה עם ה' אלהיך עיי"ש. ברם לפום מאי דנהגינן אנן ליתן סיד ע"ג המתים להנאתו ולטובתו ולא חיישינן לכל הנך חומרות שהחמירו ז"ל נראה פשוט דאפי' לפתוח הקבר נמי שרי כדי ליתן עליו הסיד עכ"ד.

אולם יש עוד להתיר עפ"י שו"ת האלף לך שלמה סי' רצ"ט בנידון מת אחד דלאחר ה' שבועות נמצא קברו פתוח ולא ה' בו שום גוף רק הרגלים וחזרו וסתמו אותו והיות כי חושדים דהנכרים עשו זאת לסגולה ורצונם לקבול עליהם אצל ערכאות אבל הערכאות אין

להזיז הנפטר משום חרדת הדין. ואם מוכרח מותר דהוי לכבודו ולצורך מצוה. וקודם פתיחת הקבר יבקשו מחילה ע"י ג' אנשים ע"ד שכתב בשו"ת מהרש"ג ח"ג סי' ע"ג גבי שאלה שהנחה בקבר היתה בצורה הפוכה. וז"ל וילכו ג' אנשים על קברו ויאמרו: אנו מבקשים מחילה מהנפטר פב"פ שח"ו לא היתה כוונתינו לבנותו. רק אדרבה עשינו הכל לכבודו ולכן אנו מבקשים ממנו שימחול לנו במה שבטעות השכבנו אותו שלא כדרך המתים ושגיאות מי יבין עכ"ל. וה"ה בני"ד.

והיות שמבואר בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ק"ג שיקבלו עליהם המשפחה תיקוני תשובה לטובת הנשמה. לכן לדעתי ראוי ונכון שילמדו בכל יום לפחות איזה משנה ויתן איזה מטבע לצדקה לזכות הנשמה.

והשי"ת יעזור שלא יצטרכו לשאלות כאלו ובלע המות לנצח.

המצפה לרחמי שמים מרובים
גבריאל ציננער

נ"ב

והסכים לזה הגה"צ מסערדאהעלי שליט"א. ומסר לי עובדא שסיפר אביו הגה"צ מסאמבאטעהלי זצ"ל שהיה אצל זקינו הגה"ק רבי אשר אנשיל כ"ץ זצ"ל בימי רבנותו במעדיעש. שגדלו הרבה אילנות בבית החיים עם שרשים עבים והצריכו לקצצם מאחר שלא הוכרו הקברים. אך חששו שע"י קציצתם והרעש העבודה יתנווד הקרקע שלא יפגעו הקברים ויגרם צער להנפטרים חרדת הדין. והעלה בתשובה להיתר דהוי לצורך מצוה ומשום כבוד המתים. ושלח הבירור להגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע והסכים להתיר. והוסיף שילכו עשרה אנשים לביה"ח לפני קציצת האילנות לבקש מחילה ולהודיע להנשמות שעושין כן בשביל כבודם. ויאמרו כן ג' פעמים באידיש וג' פעמים בלשון הקודש. כי יש לו בקבלה שהמתים במשך השנים שוכחים לשון האידיש. לכן יאמר ג"כ ג"פ בלשון הקודש. עכ"ד.

שכתב דאפי' בלא סכנה כשידוע שלא נקבר כראוי פותחין הקבר גם יש ללמוד מדבריו סי' תנ"ב דאם שכחו שום בגד או חגורה המת מותר לפתוח ולהלבישו כראוי כמו שהביא בעובדא דבתולה שהיתה קבורה בלא מלבושים שהלבישוה כראוי ואף שיש לחלק דוקא כשקבורה ערומה לגמרי אבל בשכחו להלבישה בגד אחד אין לפתוח לא אדע לחלק בהכי וצ"ע למעשה ועיין בקונטרס אחרון של ספר לחם הפנים סי' שנ"א עכ"ד.

אך גשה"ח פרק כ"ו ס"ט הוסיף דוקא ביום הראשון או השני עיי"ש. עכ"פ דעת החכ"א דמותר בכל אופן דהוי לכבודו.

וראה בשם הגדולים להחיד"א מערכת א' אות קצ"ט שהביא בתוך הדברים מנהג אשכנז שהיו מניחין ארון של מת על אבן גדולה סמוך לביה"ק ופותחין את הארון לראות אם מחמת טלטול נתעקם המת בתוך הארון או אם הוא ישר עיי"ש. הנה שם מיירי קודם קבורה עכ"פ רואין דהוי בזיון אם המת אינו מונח ישר. ובודאי אין הנכרים הקוברים נאמנין על כבוד המת ובפרט בני"ד שכחשו כל המעשה שחפר הקבר ולקחו הנפטר משם וקברו במקום אחר בלי רשותם.

ועי' בב"י סי' שס"ד. ברכ"י סי' שס"ג סק"ב. שו"ת נשאל דוד יוד"י סי' קכ"ז. שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' כ"ט דפינו מת מקברו וכ"ש פתיחת הקבר הוי רק איסור דרבנן. וכ"כ שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ה סי' מ"ה דלפתוח הקבר הוי רק איסור דרבנן לכן בספיא אוליגן להקל.

וא"כ בני"ד כו"ע מודו דמותר ומצוה לפתוח הקבר לברר אם המת נמצא שם בשלימותו וכהלכה. שזה כבודו. ואפי' הפוסקים המחמירים שלא לפתוח קבר בשום אופן. מודי בני"ד. מכיון שצריכין לידע בכלל אם קברוהו שם ויתכן לומר שלא קברוהו כהוגן שעשו מעשיהם נגד הלכה. כיון שגוי אין לו נאמנות ובפרט שראינו שהם משקרים. ברם לכתחלה יעשה טצדיקי שלא יצטרך